

NÉZŐPONT INTÉZET

2018. SZEPTEMBER 21.

A HÓFEHÉR GAZDASÁGÉRT

JAVASLATOK A KÉSZPÉNZFORGALOM CSÖKKENTÉSÉRE
A MODERN, ÁTLÁTHATÓ ÉS CSALÁSMENTES MINDENNAPOKÉRT

www.nezopontintezet.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

- Magyarországon rekord magas a készpénzállomány, az elmúlt években több mint duplájára – több, mint 5000 milliárd forintra – nőtt a hazai készpénzforgalom. Ez pedig jelentős társadalmi költségeket jelent elsősorban a vállalatok, a pénzforgalmi szolgáltatók, a háztartások, illetve az állam számára. Ezáltal jelentősen növekszik a szürke- és feketegazdaság bővülésének kockázata, ami csökkenti az adóalapot, és torzítja a gazdasági versenyt. Összességében Magyarország versenyképességét rontja az európai viszonylatban is magas készpénzforgalom.
- Az utóbbi években számos kormányzati intézkedés történt a gazdaság fehéritése érdekében, ennek is köszönhető, hogy a magyarországi „rejtett gazdaság” mérete 2009 és 2015 között trendszerűen csökkent. A készpénzforgalom jelentős növekedése azonban hozzájárult, hogy az utóbbi években ismét növekedjen a szürkegazdaság mérete.
- A készpénzfizetést az üzleti és lakossági szektorban is csökkenteni kellene. Magyarországon továbbra is a készpénzes fizetési megoldások a legelterjedtebbek, ugyanakkor 2016-hoz képest az idei évre jelentősen – 10 százalékponttal – megnőtt azok aránya, akik, minden lehetséges esetben a kártyás fizetést választják. Míg 2016-ban megközelítőleg 800 ezer, 2018-ban már 1,4 millió ember fizetett minden lehetséges esetben kártyával. A lakossági körében is érzékelhető a kártyás fizetési lehetőségek elterjedése, a megkérdezettek 52 százaléka – a két évvel ezelőttinél 8 százalékponttal több válaszadó - tudott mindenhol kártyával fizetni, ahol szeretett volna.
- A rezi befizetése jellemzően a készpénzhasználat egyik legnagyobb területét jelenti Magyarországon. A közüzemi számlák kifizetésekor a sárga csekkes értesítést kapók 54 százaléka minden esetben készpénzt használ, ráadásul a bankkártyabirtokosok több mint harmada is minden esetben a készpénzes fizetést választja a közüzemi számlák kiegyenlítésekor.
- A készpénzes fizetés leggyakoribb okai között a megszokás áll, ezt követi, hogy többen csak készpénzt tartanak maguknál, illetve nem bíznak más fizetési megoldásokban. A kártyás fizetéssel elégedetlenek többsége költségesnek tartja az elektronikus fizetési módokat. Ezen okok mindegyike arra mutat rá, hogy a készpénzmentesség elterjedésének kulturális tényezői is vannak, így ezen a területen is érdemes lehet további lépéseket tennie a döntéshozóknak. Ebből a célból érdemes lehet létrehozni egy állandó jelleggel működő és rendszeresen ülésező Gazdaságfehéritési Munkacsoportot, amely kormányzati, gazdasági és piaci szereplők számára biztosíthat állandó együttműködési fórumot. A testület egyúttal napirenden tarthatná a gazdaságfehérités legfontosabb kérdéseit, aktualitásait és teendőit.
Célunk, hogy a készpénzhasználat gazdasági szerepének ezen hazai trendjeit figyelembe véve, olyan javaslatokat fogalmazzunk meg, amelyek alkalmasak további megvitatásra, gondolkodásra.

1. A készpénzmentesítés és a gazdaságfehérítés összefüggései

A világ pénzügyi történelme mintegy négy évezredre nyúlik vissza¹, és bár a pénz alapvető funkciója – csereeszköz – nem vesztett jelentőségéből, a pénz megjelenési formája sokat változott az idők során. Másképpen fogalmazva, hosszú utat tett meg az emberiség a kagylók használatától az elektronikus fizetési módok elterjedéséig. Napjaink pénzforgalmát az árupénz továbbélése mellett a készpénz és a különböző számlapénzek dichotómiája határozza meg. Noha a globális jelenséggé vált digitalizációval párhuzamosan egyre inkább teret hódítanak az elektronikus fizetés különböző módozatai, a készpénz továbbra sem tekinthető történelmileg meghaladott fizetőeszköznek. Ellenkezőleg, a nyugati világban is születtek kezdeményezések a „készpénzmentessé váló társadalommal” kapcsolatos aggályok kifejezésre juttatása érdekében.

1.1 A készpénzhasználat szerepe

Brett Scott korábbi bróker, a *The Heretic's Guide to Global Finance* című könyv szerzője, több írásában is a készpénz napjainkban tapasztalható fokozatos háttérbe szorulása ellen foglalt állást. Scott az ATM-automaták nagy-britanniai számának csökkenése kapcsán potenciális veszélyként nevezte meg a bankkártyával nem rendelkező személyek társadalmi elszigetelődését.² A speciális helyzetben lévő társadalmi csoportok (pl. nyugdíjasok, szociálisan rászorulóknak, hajléktalanok) háttérbe szorítása, diszkriminációja egyébként is visszatérő érve a „készpénzpártiaknak”, amely problémának másik oldala a digitális analfabéták társadalmi integrációjának nehézsége. Egy másik rendszeresen felmerülő aggály az elektronikus pénz ellenzői részéről, hogy az elektronikus fizetés nyomán keletkező digitális lábnyom komoly kockázatokat hordoz magában, de itt említhető például a modern kor rendkívüli helyzeteinek egyike, a kibertámadások kockázata is, amelyek egy része kifejezetten a fizetési rendszereket célozza, ezért egyes szakértők az államérdekek közé sorolja a készpénz bizonyos szintű megőrzését. A készpénzhasználatnak azonban van legalább három olyan aspektusa, amely nem hagyható figyelmen kívül egyetlen nemzetgazdaság és gazdaságpolitikai döntéshozó számára sem.

Fotó: MTI

¹ Niall Ferguson: *A pénz felemelkedése – A világ pénzügyi történelme*. Scolar Kiadó, 2010. 341.o.

² <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jul/19/cashless-society-con-big-finance-banks-closing-atms>

Egyfelől a magasabb készpénzhasználati arány nagyobb kockázatot jelent a gazdaság tisztaságára, másrészt pedig a nagy mértékű készpénzhasználat óriási - Magyarországon például százmilliárdos nagyságrendű - társadalmi költségekkel jár. Harmadrészt, előbbi kettőből következik, hogy egy ország gazdasági versenyképessége a készpénzmentesítő megoldások elterjedtségével, illetve azok használatának szintjével nagymértékben összefügg.

1.2 A készpénzhasználat és a szürkegazdaság kapcsolata

Általánosan elfogadott közgazdasági véleménynek tekinthető, miszerint egy ország gazdasági szerkezetében – minden más tényező változatlansága mellett – a szürkegazdaság mérete és a készpénzhasználat mértéke arányos összefüggésben állnak egymással.³ A jogszabályokat megkerülő tranzakciók ugyanis készpénzben kerülnek teljesítésre, mivel a számlapénzzel szemben így a pénz útja nem vagy nehezebben követhető, az anonimitás pedig nélkülözhetetlen az illegális ügyletek lebonyolításához.

Az IMF egy korábbi jelentése szerint 2001 végén az Egyesült Államokban kibocsátott bankjegyek több mint 65 százaléka 100 dollárosban (a legnagyobb címletben) volt forgalomban, ami számításai szerint egyúttal azt jelentette, hogy egy átlagos amerikai család 60 db 100 dolláros bankjeggyel kellett, hogy rendelkezzen. Ezzel szemben az egyesült államokbeli Federal Reserve Board felmérései szerint egy átlagos amerikai család nem tartott egyetlen egy 100 dolláros címletű bankjegyet sem a háztartásnál. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy mi lehet a két adat közötti aránytalanul nagy kontraszt hátterében. A hiányzó pénz döntő többségét alighanem külföldön tartották, illetve az úgynevezett „underground gazdaság” szívhatta fel, amelynek jelentős részét az adózás különböző formáit elkerülő vállalkozók működtetik.

Friedrich Schneider német közgazdász rendszeresen közöl adatokat a szürkegazdaság becsült méretéről a világ különböző államaiban. A MIMIC-modellként ismert bonyolult számításokon alapuló becslési módszer többek között a reál GDP mértékéből, a munkaerő részvételi hányad adataiból, az állami alkalmazottak létszámának a teljes munkaerőn belüli arányából, illetve a GDP-arányos adóterhelésből próbál következtetéseket levonni az egyes államok szürkegazdaságának méretére vonatkozóan.

Schneider számításai szerint Magyarországon a szürkegazdaság mérete 2009-ben volt a legmagasabb szinten az elmúlt 15 év során, azóta ez a számos gazdasági tényezőt integráló adat évről évre csökkenő tendenciát mutatott 2015-ig bezárólag.⁶

3 Hassan, M. & Schneider, F. (2016) Size and development of the shadow economies of 157 worldwide countries: Updated and new measures from 1999 to 2013. *Journal of Global Economics* 4:3

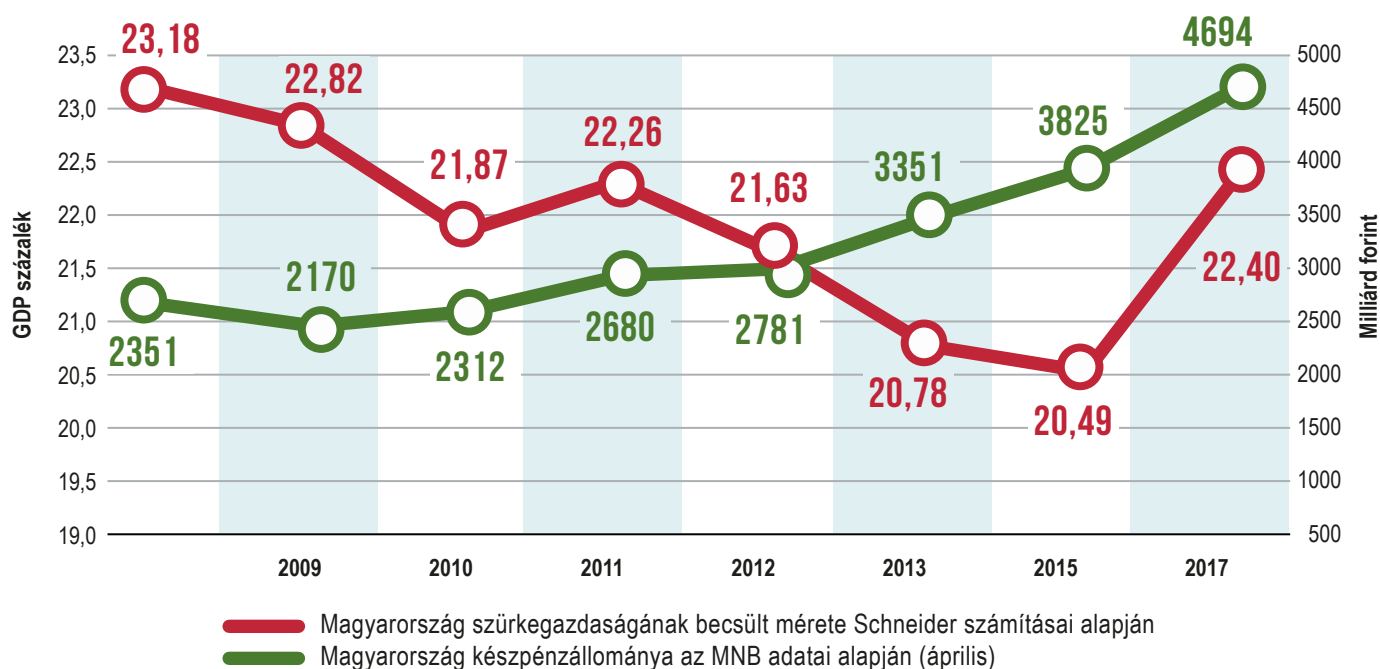
Williams, C. C. & Schneider, F. (2016) *Measuring the Global Shadow Economy: The Prevalence of Informal Work and Labour*. Edward Elgar Publishing, UK.

4 Kenneth, S. R. (2002) The Surprising Popularity of Paper Currency. *IMF Vol. 39. No. 1.* <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/03/rogoff.htm>

5 Federal Reserve Board (2001) Recent Changes in U.S. Family Finances: Evidence from the 1998 and 2001 Survey of Consumer Finances https://www.federalreserve.gov/econres/files/2001_bull0103.pdf

6 Medina, L. & Schneider, F. (2018) Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? IMF Working Paper

A szürkegazdaság méretének és a készpénzállomány változása Magyarországon

A 2010 után tapasztalható kedvező trendek ellenére a 2017-es magyar arányszám a Schneider által vizsgált 31 európai ország rangsorában továbbra is a tizedik legmagasabb, ami az Európai Unión belül a nyolcadik legnagyobb méretű szürkegazdaságot jelenti. A 2017-es számítások alapján uniós szinten Ausztriában a legkedvezőbb a helyzet, nyugati szomszédunkban a teljes gazdaság 7,1 százalékát teszi ki a szürkegazdaság, míg Magyarországon tavaly 22,4 százalék volt ugyanez az arányszám. Az elmúlt időszakban az online számlázás bevezetése és az adóék javuló adatai azonban további bizakodásra adnak okot az illegális szektor visszaszorulása vonatkozásában.

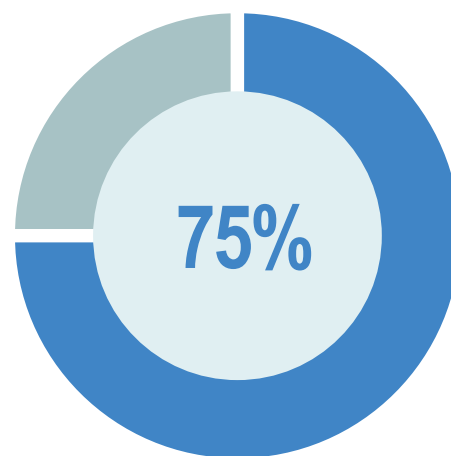
A Schneider által megnevezett, a szürkegazdaság méretét befolyásoló 13 fő tényező közül az egyik maga a készpénzhasználat, a rejtett gazdaság 2015 utáni hazai emelkedése összefüggésben van többek között a magyarországi készpénzállomány folyamatos növekedésével.

1.3. A készpénzforgalom társadalmi költségei

A készpénzforgalom volumene nemcsak adóelkerülési vagy egyéb illegális gazdasági tevékenységek kockázatát jelenti, de komoly társadalmi költségekkel is jár. Jelen tanulmányban a készpénzes fizetéssel kapcsolatos társadalmi költség fogalma alatt azt értjük, hogy a társadalom számára „mennyibe kerül” a készpénzes fizetési mód előállításának és igénybevétele. Az Európai Központi Bank 13 tagállami jegybank közreműködésével vizsgálta meg a kiskereskedelmi fizetési módok társadalmi költségeit 2012-ben.⁷ A vizsgálat megállapította, hogy a készpénzes fizetések viszonylagosan nagy gyakorisága végett a hozzá kötődő társadalmi költségek a különböző fizetési módokból származó teljes társadalmi költségnek közel felét teszik ki.

⁷ Schmeidel, H. & Kostova, G. & Ruttenberg, W. (2012) The Social and Private Costs of Retail Payment Instruments. A European Perspective. ECB <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbocp137.pdf>

Magyarországon az MNB adatai szerint az összes társadalmi költség mintegy háromnegyede köthető a készpénzes fizetésekhez.

A Magyar Nemzeti Bank által készített, a Magyarországon használt főbb fizetési módok társadalmi költségeiről szóló tanulmány pedig azt állapította meg, hogy a 2009-es társadalmi költségmegoszlást tekintve a vállalatokra hárul a készpénzes műveletek társadalmi összköltségének legnagyobb része, szám szerint 46,6 százaléka. A második legnagyobb teherviselők a pénzforgalmi szolgáltatók 32 százalékkal, a harmadik legnagyobb rész pedig a háztartásokra hárult, 9,6 százalékos arányban.

A készpénzes műveletek költségeinek csökkentésében ezért a vállalatok, a pénzforgalmi szolgáltatók és a háztartások tekinthetők a leginkább érdekeltnek.

Az említett 2009-es felmérés alapján a vállalatok társadalmi költségei 97,39 milliárd forintot tettek ki. Ebből a készpénzhasználat eszközeinek éves értékcsökkenése és beszerzési értéke, a kapcsolódó karbantartási díjak, illetve a készpénzgazdálkodáshoz köthető tételek (készpénztervezés, a készpénz-bevétel- és rendelés előkészítése) adják a legnagyobb költségtényezőket. A pénzforgalmi szolgáltatók társadalmi költségeinek (66,86 milliárd forint) legnagyobb részét az ügyfeleknek való készpénzki-fizetések, az ügyfél általi befizetések, illetve a készpénz kezeléséhez kapcsolódó költségek jelentették. A háztartások készpénzes műveleteihez kapcsolódó társadalmi költségek (19,97 milliárd forint) legnagyobb részét a készpénztartás kockázata (betörés, zsebtolvajlás és hamis bankjegyek), illetve a készpénzhasználattal járó időkölségek jelentik (a fizetés lebonyolításának ideje, a készpénzfelvétel és -befizetés ideje a megtett úttal együtt).

A Pénzügyminisztérium szerint a készpénzfizetési rendszer évente mintegy 450 milliárd forint költséget ró a nemzetgazdaságra. Az MNB idézett tanulmánya szerint egy korszerűbb, a készpénzt kevésbé használó és az egyéb papíralapú megoldásokat teljesen nélkülöző hipotetikus rendszerben akár több mint 100 milliárd forintos társadalmi költség válna megspórolhatóvá⁸ – a 2009-es adatok alapján, mikor még jóval alacsonyabb volt a készpénzforgalom.

⁸ Turján, A. & Divéki, É. & Keszy-Harmath, Z. & Kóczán, G. & Takács, K. (2011) Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségeinek felmérése. MNB-Tanulmányok 93.

1.4. A készpénzhasználat és a gazdasági versenyképesség kapcsolata

A cseh átmenet egyik sajátos paradoxona, hogy a kommunista párt (Csehország és Morvaország Kommunista Pártja) nemhogy betiltásra került volna, hanem lényegében megszakítás nélkül a cseh belpolitika meghatározó tényezője maradt (többször is 15% fölötti eredményt ért el az arányos cseh választási rendszerben). A kommunisták sokáig politikai karanténban voltak, de a parlamenti többséget a háta mögött nem tudó Babiš-kormány külső támogatásával ez a helyzet megváltozott.

A gazdaságban nagyobb átláthatóságot, a fizetési rendszerben alacsonyabb állandó költséget biztosító készpénzmentes fizetési módok egyúttal nagyobb versenyképességet biztosítanak. Könnyű belátni, hogy az „underground” mellett informálisnak is nevezett szürkegazdaság elfedi egy ország valós gazdasági értékét. Arányaiban kisebb beazonosítható adóalapot, kevesebb állami bevételt, és jelentős versenytorzítást eredményez.⁹

A szürkegazdaság jelentősen rontja egy ország gazdasági eredményességét, többek között az adóbevételek szintjére nézve, és így az abból finanszírozott közjavak mennyisége és minősége tekintetében is.¹⁰ Egy ország életszínvonalát közvetetten rontja a szürkegazdaság, hiszen az alacsonyabb adóbevétel arra ösztönzi a kormányokat, hogy emeljék az adókat, így büntetve a tisztességes gazdasági szereplőket, és csökkentve az ország gazdasági versenyképességét.

A társadalmi hozzájárulás kérdései mellett a nem tisztességes szereplők előnyös helyzetbe kerülnek azáltal is, hogy költségeik alacsonyabbak, mint azoké, akik a fehéren működtetik vállalkozásukat, s ezzel szintén torzul a verseny. Nem éri meg beruházni olyan piacon, ahol a tisztességes üzlet nem kifizetődő, illetve többlet költséget jelent.

A készpénzmentes megoldások és a szürkegazdaság mértéke egymással összefüggésben állnak,

így a készpénzmentesítés közvetetten a versenyképesség növelését is jelenti. Egy a Visa által készített tanulmány szerint minél elterjedtebb és általánosabb a digitális fizetőeszközök használata, az informális gazdaság annál gyengébb: „nem meglepő, azokban az országokban, ahol alacsony az egy főre jutó digitális fizetési tranzakciók száma, mint Nigériában (1,7 tranzakció) és Bolívia (7,8 tranzakció), egyúttal a legnagyobb és a második legnagyobb informális gazdasággal rendelkeznek, megközelítőleg a GDP 53,4 és 46,6 százalékával.”¹¹

⁹ EY & Mastercard (2016) Reducing the Shadow Economy through Electronic Payments [https://www.ey.com/Publication/vwLU-Assets/Report_Shadow_Economy/\\$FILE/REPORT_ShadowEconomy_FINAL_17.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLU-Assets/Report_Shadow_Economy/$FILE/REPORT_ShadowEconomy_FINAL_17.pdf)

¹⁰ Enste, D. H. & Schneider, F. (2000) Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences: 88-90. <http://www.economics.uni-linz.ac.at/members/Schneider/files/publications/JEL.pdf>

¹¹ A.T. Kearney & Visa (2018) Digital Payments and the Global Informal Economy: 24-25.

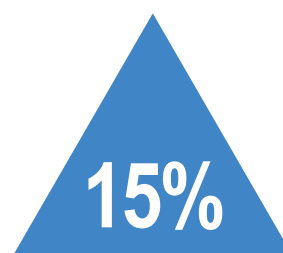
2. A magyarországi készpénzforgalom trendjei

2.1. Nemzetközi trendek a készpénzmentesítésben

Az Európai Bizottság számára készített, a fizetési rendszerre vonatkozó uniós javaslatokról szóló nemzetközi tanulmány szerint egyre több tagállam vezet be szigorításokat a készpénzhasználat visszaszorítása érdekében. Ezek célja az illegális tevékenységekkel, az adóelkerüléssel és általánosságban véve a szürkegazdasággal szembeni hatékonyabban fellépés lehetővé tétele.

Az OECD technológiai újításokról szóló 2017-es elemzése éppen Magyarországot emelte ki az online pénztárgépek pozitív hatásainak illusztrálásával, ahol 15 százalékkal növekedtek az adóbevételek az érintett szektorokban az adott évben.¹²

Hollandiában bizonyos üzletek, benzinkutak, vasútállomások és közszolgáltatások úgy döntöttek, hogy többé nem fogadnak el készpénzt.

A svéd központi bank szerint Svédországban a készpénzes fizetések értékének összes tranzakción belüli aránya 2020-ra a jelenlegi 2 százalékos arányáról 0,5 százalékra csökkenhet. Szintén Svédországban az összes tranzakció 95 százaléka mára már digitális úton kerül lebonyolításra. A készpénzmentesítés mindemellett nemcsak a nyugati világban trend.

Vietnamban 2017 elején jelentették be, hogy 2020-ra drámaian, 10 százalékra csökkentik le a készpénzes tranzakciók számát és fejlesztik az elektronikus fizetési lehetőségeket.

A Visa és az A.T. Kearney tanulmánya szerint az állami szektor átállása az elektronikus fizetési megoldásokra jelentősen növelheti majd egyes országok GDP-jét és adóbevételeit. Lengyelországban például, ahol 2016-ban a 17,4 százalékos szürkegazdaság, 2021-re ezzel a lépéssel 0,5 százalékkal csökkenthető lesz, illetve a GDP ennek köszönhetően 1,3 százalékkal növekedhet, az adóbevételek pedig akár 1,1 százalékkal.¹³

¹² OECD (2017) Technology Tools to Tackle Tax Evasion and Tax Fraud
¹³ A.T. Kearney & Visa (2018)

2.2. A magyarországi készpénzhasználati trendek

2.2.1. Rekord magas készpénzállomány

Magyarországon az utóbbi évtizedben nagy mértékben megnőtt a forgalomban lévő készpénz mennyisége, miközben 2008 áprilisában 2206 milliárd forint volt ez az összeg, 2018 augusztusában már elérte az 5768 milliárd forintot. A készpénzállomány gyors bővülése mögött elsősorban pozitív fejlemények, a mérséklődő betéti kamatok és a növekvő kiskereskedelmi forgalom állnak, ugyanakkor nem szabad megfeledkezni a magas készpénzállomány egyéb aspektusairól, a szürke-, és a feketegazdaság bővüléséről sem. 2018 júniusában 179,21 millió darab húszezres volt forgalomban, ami alapján átlagosan 18 darab húszezres jutott volna minden magyar állampolgárra, illetve átlagosan 43 darab húszezres juthatna minden magyar háztartásra.¹⁴

2008. április

2206
milliárd forint

2018. augusztus

5768
milliárd forint

2.2.2. Javuló pénzforgalmi hatékonyság

Az MNB 2018-as fizetési rendszer jelentése szerint annak ellenére, hogy az elmúlt években az elektronikus fizetések dinamikus fejlődése tapasztalható, a pénzforgalom 80-85 százaléka még ma is készpénzben bonyolódik.

A hazai pénzforgalom hatékonysága nemzetközi összehasonlításban is javuló tendenciát mutat, ugyanakkor az uniós átlagtól még mindig elmarad. Emellett továbbra is a készpénz a legnépszerűbb fizetési eszköz mind a tranzakciók számát, mind pedig értékét tekintve.

Az online-pénztárgép adatbázis adatai alapján 2016-ban a fizetési műveletek 87,7 százaléka készpénzes fizetés volt, a kártyás vásárlások aránya pedig csupán 10,4 százaléka volt az összes tranzakciónak.¹⁵ A vásárlások elektronikus úton való fizetése terén közeledünk az uniós átlaghoz, a bankkártyás és egyéb elektronikusan fizetett vásárlások éves összege az éves lakossági fogyasztás arányában 2017 során 24,3 százalékra emelkedett a 2016-os 20,7 százalékos szintről. Összehasonlításképpen az uniós átlag 2016-ban 35,9 százalék volt. A közüzemi számlák elektronikus fizetésében hasonlóan nagyfokú növekedés tapasztalható az idézett jelentés számításai szerint, a 2016-os 39,2 százalékról 43,9 százalékra emelkedett ezek aránya a számlafizetések becsült éves összegén belül. Ez lényegében a sárgacsekk bankkártyás fizetési arányának növekedésének köszönhető. A nagymértékű javulás ellenére ez az arányszám továbbra is távol áll a 2016-os 70 százalékos uniós átlagtól (1. táblázat).

¹⁴ MNB készpénzállományra, KSH 2018-as lakosságszámra és a 2011-es háztarásokra vonatkozó adatai alapján
¹⁵ MNB (2018) Fizetési rendszer jelentés: 16.o. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-fizetesi-rendszer-jelentes-2018-hun.pdf>

A magyarországi pénzforgalom fejlettségét jellemző mutatószámok alakulása uniós összehasonlításban

Mutató	Számítás	Magyarország						Európai Unió
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2016
Átutalások	Átutalások éves összege / GDP	13,6	13,6	14,2	14,5	16,0	16,2	17,7
Vásárlások elektronikus fizetése	Bankkártyás és egyéb elektronikusan fizetett vásárlások éves összege / Éves lakossági fogyasztás	11,8	13,0	14,8	17,4	20,7	24,3	35,9
Közüzemi és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése	Csoportos beszedések és egyéb elektronikus számlafizetések becsült éves összege / Számlafizetések becsült éves összege	23,5	24,3	25,4	33,5	39,2	43,9	70,0

1. táblázat Forrás: MNB Fizetési Rendszer Jelentés 2018, százalék

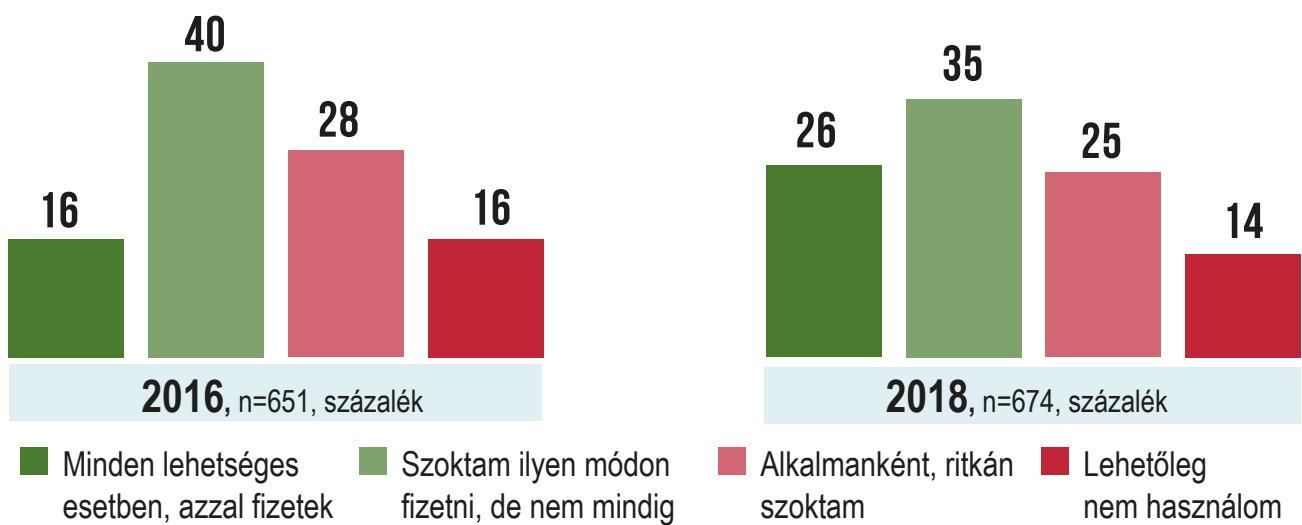
Fotó: 123RF

2.2.3. Az elektronikus fizetési szokások elterjedtsége

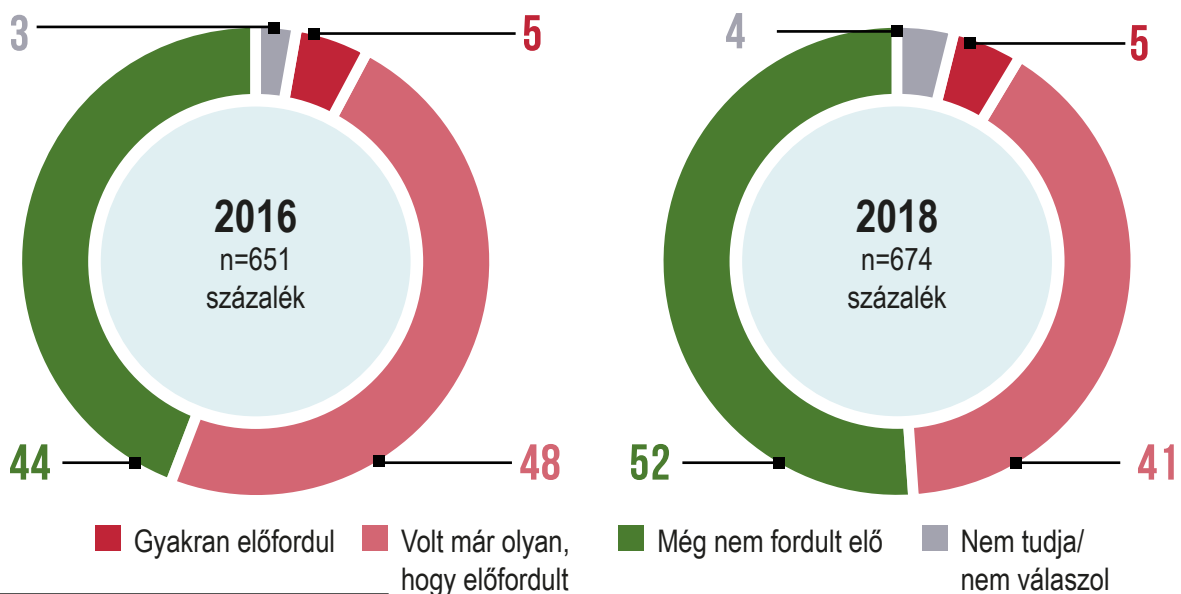
Előremutató változás a fizetési szokásokban, hogy egyre többen választják az elektronikus fizetési lehetőségeket. Kutatásunk alapján elmondható, hogy a két évvel ezelőtti adatokhoz képest 2018-ra jelentősen – 10 százalékponttal – megnőtt azok aránya, akik, ha lehetséges, minden esetben a kártyás fizetést választják (1. ábra).

Ez azt is jelenti, hogy míg 2016-ban megközelítőleg 800 ezer, 2018-ban már 1,4 millió ember fizetett minden lehetséges esetben kártyával. Mindemellett a kártyás fizetési lehetőségek bővülését is érzékelték a megkérdezettek: 2016-ban 44 százalék válaszolt úgy, hogy mindig tudott kártyával fizetni, ahol szeretett volna, 2018-ban 52 százalék volt ezen a véleményen.

● Milyen gyakran szokott Ön bankkártyával/hitelkártyával fizetni?

● Előfordult már Önnel, hogy szeretett volna bankkártyával vagy hitelkártyával fizetni, de nem volt rá lehetősége?

▶ 16 A Nézőpont Intézet reprezentatív közvélemény-kutatása 1000 fő személyes megkérdezésével készült 2018. július 19. és augusztus 2. között. A 2016-os adatok a 2016. május 1-17. között 1000 fő személyes megkérdezésével készült reprezentatív kutatás eredményei.

2.2.4. A készpénz továbbra is előnyben

A magyarok többsége továbbra is készpénzpárti, ennek oka elsősorban, hogy a készpénzhez erős megszokás köti az embereket, valamint, hogy a készpénzzel való gazdálkodás közvetlen, fizikai „élményt” jelent. Nem elhanyagolható az sem, hogy az állampolgárok egy-negyede még mindig részben vagy teljesen készpénzben kapja jövedelmét, így nincs szüksége elektronikus megoldásokra a fizetések során sem. Mindezek mellett pedig az elektronikus megoldások gyors terjedése ellenére továbbra is a készpénz jelenti az egyetlen megoldást, amely azonnali fizetést tesz lehetővé bárhol és bármikor. Az MNB tanulmányában idézett felmérés szerint az emberek a készpénzes fizetés legnagyobb előnyének ezeken túl a gyorsaságot és az anonimitást tartják.¹⁷

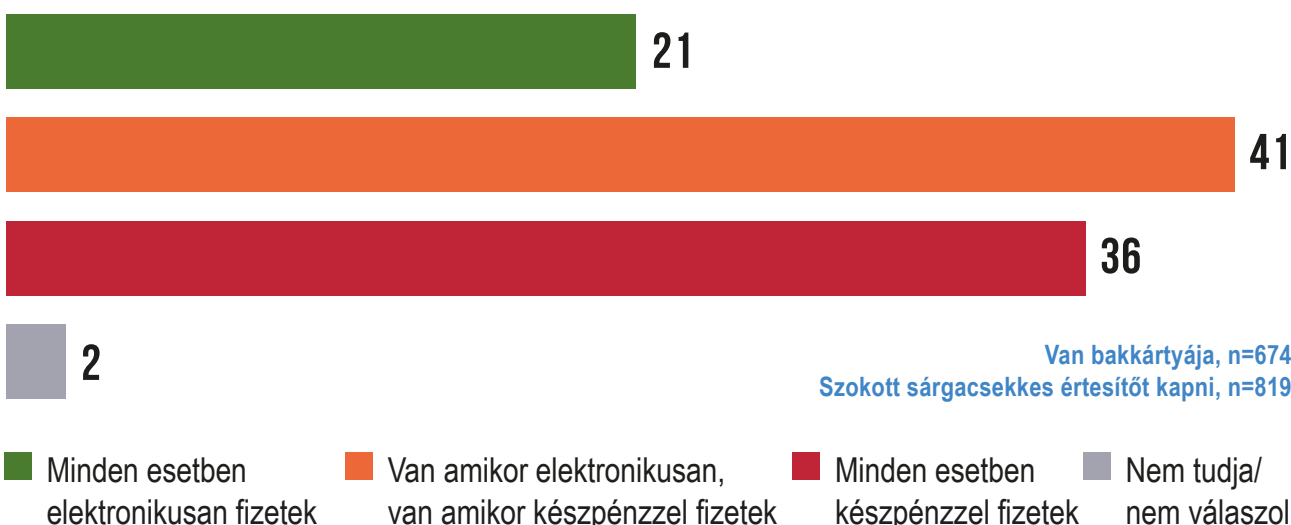
A készpénzhasználat mellett azonban nemcsak annak előnyei szólnak, hanem a kártyahasználattal szembeni ellenérvék is. A készpénzmentesítéssel kapcsolatos felmérésünkből kiderült, hogy a kártyahasználattal elégedetlenek többsége a kártyahasználat költségeit kifogásolja. A készpénzhasználat nagy előnye a kártyahasználat egyik hátránya: a második leggyakrabban említett érv a kártyahasználattal szemben, hogy nem lehet mindenhol használni.

A készpénzes fizetési mód jellemző továbbá a közüzemi számlák kifizetésekor is. Az MNB jelentése szerint 2017-ben már a számlák 44 százalékát fizették készpénz használata nélkül.

A Nézőpont Intézet kutatásában a sárga csekkes fizetési értesítőt kapók 54 százaléka válaszolta, hogy minden esetben készpénzzel fizet. Azoknak, akik rendelkeznek bankkártyával, több mint harmada fizet minden esetben így, és csupán egyötödük dönt minden esetben az elektronikus fizetés mellett (3. ábra).

A sárgacsekkes fizetés során a készpénzes vagy az elektronikus fizetést* választja inkább?

*bankkártya, átutalás, csoportos beszedési megbízás. Az adatok százalékban értendők.

▶ 17 Belházy, I. Á. – Bódi-Schaubert, A. – Végső, T. (2018) Készpénz vagy kártya? Pillanatfelvétel a magyar fizetési szokásokról <https://www.mnb.hu/letoltes/kphasznalati-cikk-portfolio-mnb-honlapra.pdf>

2.2.5. A sárga csekk készpénzes fizetés ugyan visszaszorulóban, de továbbra is előnyben

A rezsivel kapcsolatos fizetési szokásokban generációs törésvonal figyelhető meg az 50 év feletti és alattiak között, míg az előbbi csoport tagjainak több, mint fele fizet minden esetben készpénzzel, azon belül a 60 életév feletti háromnegyede, az 50 év alattiaknak viszont csak 38-40 százaléka. A települések demográfiai összetételével is összefüggésben állhat, hogy a községekben és városokban szintén 60 százalék körüli a minden esetben készpénzt választók aránya, addig a megyeszékhelyeken és a fővárosban ez 40-50 százalék között van.

A sárga csekkek készpénzes fizetését legtöbbször szintén a megszokással indokolták, „nem szokták meg a kártyahasználatot”, „ez már bevált”, „jobban szeretik”. A második leggyakoribb indok, miszerint jobban szeretik, ha csak készpénzük van, ennek azonban több oka van. Egyrészt készpénzben kapják a jövedelmüket, nincs bankszámlájuk, vagy a pénzüket nem a számlán tartják. Szintén meghatározó a más fizetési módokkal szembeni bizalomhiány is, gyakori válasz, hogy „már kallódott el a pénz”, „rossz tapasztalat”, „idegenkedik a bankkártyától”, vagy „nem bízik meg a bankokban”. A kiadások beoszthatósága szintén fontos szempont, a csoportos beszédessel szemben például fontos, hogy a fizetés ideje „attól függ, mennyi pénz van a kártyán”, „annak függvénye hova marad a pénz”, „jobban látni, mire mennyi pénz van”.

Tanulságos, hogy a rezsit minden esetben kártyával fizetők fele inkább egyetért azzal, hogy átutalásai gyakran sokkal később érkeznek meg a címzetthez, de a minden esetben készpénzzel fizetők 12 százalékát is zavarja ez az átutalás gyakorlatában.

2.3. Az eddigi legfontosabb intézkedések a készpénzforgalom visszaszorítása érdekében

1. 2013-ban elkezdődött a pénztárgépek és az adóhatóság közötti online összeköttetést lehetővé tevő online pénztárgépek üzembehelyezése. Naponta 150 ezer pénztárgépből átlagosan 30 milliárd forintos forgalomról érkezik értékesítési adat. Idén júliustól pedig a szintén jelentős gazdaságfehérítési potenciállal rendelkező online számlázás bevezetése is elkezdődött, amely által augusztus 13-ig több mint 270 ezer adózó regisztrált a NAV online számla rendszerébe.
2. 2015-ben lépett működésbe az Elektronikus Közútiáruforgalom-ellenőrző Rendszer (EKÁER), amely az árubeszerzések és termékértékesítések során keletkező közterhek megfizetését hivatott biztosítani. Az intézkedés hatására például felére csökkent a zöldség-gyümölcs ágazatban a feketegazdaság aránya, és kiszűrhetővé váltak a gyanús külföldi importárúk is.
3. 2016-ban hirdette meg a kormány a bankkártya-elfogadóhelyek telepítési programját, melynek második lépcsőjében újabb 30 ezer terminál telepítését támogatja a kabinet. A szolgáltatók legfeljebb 1 százalékos forgalomarányos díjat számíthatnak fel, így a kisebb vállalkozások is méltányos költségszinten tudnak kártyát elfogadni.

4. A Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi Stabilitási Tanácsa 2016-ban hagyta jóvá az azonnali fizetési szolgáltatás működési modelljét, amely 2019. július 1-től non stop fizetési alpinfrastruktúrát fog biztosítani. Az intézkedéssel egyúttal technikailag gyakorlatilag bármilyen fizetési helyzetben lehetővé válik az elektronikus fizetés.
5. A jövedéki termékpálya fehérítését szolgálta a 2016-os szabályozás, amely alapján vendéglátóhelyek jövedéki termékeket csak átutalásos vagy bankkártyás fizetéssel vásárolhatnak.
6. Az online számlázás 2018. július 1-jétől került bevezetésre, amely több oldalról segíti a gazdaság fehérítését. Ezáltal már az adóbevallások beérkezése előtt rendelkezésre állnak az adóhivatal számára olyan információk, amelyekkel még a károkozást megelőzően felderíthetővé válnak a csalások, valamint valós idejű beavatkozásokra is sor kerülhet. Az új rendszerrel felismerhetővé válnak olyan anomáliák, amelyek kiszűrésével azonosíthatóvá válnak a potenciális adókerülők is.
7. A kormány 2017-ben elfogadta a lakosság pénzügyi kultúrájának erősítését célzó hét éves időtartamban gondolkodó nemzeti stratégiát, idén nyáron pedig annak első kétéves cselekvési tervét.¹⁸ Ez magában foglalja a pénzügyi ismeretek átfogó, hosszú távú fejlesztésére vonatkozó állami célokat. Az első kétéves cselekvési terv hét fő prioritást határozott meg, köztük a készpénzkímélő fizetési eszközök használatának ösztönzését.
8. Ezzel párhuzamosan a kormány idén nyitotta meg az első ún. Fintelligence Pénzügyi Oktatási Központokat, melyeknek célja a lakossági pénzügyi tudatosság és az üzleti kultúra fejlesztése, új kutatási eredmények, innovatív technológiák és a modern fizetési rendszerek ismereteinek népszerűsítése. Az első ehhez kapcsolódó konferencia a Pénz7 elnevezésű rendezvénysorozat részeként zajlott le Miskolcon. A teljes nevén „Pénzügyi és vállalkozói témahét” nevet viselő rendezvény európai szintű kezdeményezés, a magyar rendezvény 2017-ben és 2018-ban is bekerült a Global Money Week díjazottjai közé.

▶ ¹⁸ <http://www.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi-tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>

3. Intézkedési javaslatok a készpénzmentes gazdaság elérésére

Pénzügyi tudatosság

1. Legyen állampolgári jogon ingyenes bankszámla és legyen kedvezményes pénzforgalmi számla a kisvállalkozóknak!

Legyen állampolgári jogon ingyenes bankszámla! Mint az a felmérésekből kiderült, az elektronikus fizetési módok terjedésének egyik nagy ellenfelét ezeknek a magas költségei jelentik. Az alapszámla nem vált széles körben népszerűvé, ugyanakkor egy valóban olcsó vagy ingyenes bankszámla a kártyahasználattal szembeni egyik legjelentősebb ellenérvet szüntetné meg. Az ingyenesség csak az alapszolgáltatásokra – azon feladatok ellátására, amelyek a bankkártya rendeltetésszerű használhatóságához szükségesek (kártyakibocsátás, éves díj) – vonatkozna, a kiegészítő szolgáltatások (pl. private banking, bankkártyás készpénzfelvétel) nem válnának díjmentessé. Előrelépést jelentenek, ha az elektronikus szolgáltatások kedvezményesek, vagy szintén ingyenessé válnának, elsősorban olyan csoportok részére, akik körében népszerű a készpénzhasználat, mint például a nyugdíjasok, vagy olyan csoportok körében, amelyeket szociálisan hátrányos helyzet jellemez.

Fontos lenne, hogy kedvezményes legyen a vállalkozói bankszámla nyitása és használata a kisvállalkozások számára. A kötelező pénzforgalmi számla ugyan nagyobb átláthatóságot biztosít az adóhatóság felé, azonban egy ilyen típusú számla jóval nagyobb költségekkel jár, mint egy magánbankszámla. A méltányosság jegyében szükség lenne olcsó vállalkozói bankszámlára, ami ösztönzőleg hatna a tiszta vállalkozások működésére.

2. Ösztönző árazást az azonnali fizetési rendszerben!

A banki szolgáltatások költségeit a nagy társadalmi költségeket generáló területek felé kellene terelni, hogy azoknak ott fizessük meg az árát. A 2019-ben induló azonnali fizetési rendszer előrelépést jelenthet majd a kényelem, az egyszerűség, rugalmasság és az elektronikus fizetéshez kapcsolódó további potenciális szolgáltatási láncok felépítése szempontjából. A nyugat-európai példák azt mutatják, hogy nem a kártyás fizetési forgalom került át az azonnali átutalási rendszerbe, hanem a drága készpénzes fizetések száma csökkent, például az autóvásárlásokban. Ezért mindamelllett, hogy ez az instant fizetést lehetővé tevő rendszer hazánkban a világon elsőként kötelezően szerepel majd a bankok kínálatában, szüksége lesz a versenyképes árazásra is. Tanulságos lehet a lengyelországi példa, ahol a bankok prémiumszolgáltatásként kínálták az azonnali fizetést, ezért piaci elterjedése időben igencsak elnyúlt.¹⁹ Amennyiben az átutalási tranzakciókat nem terhelnék közvetlenül kapcsolódó díjak, jelentősen nőhetne az azonnali fizetés elterjedése, és visszaszorulhatna a készpénzhasználat.

¹⁹ Interjú Grzegorz Lenkowskival, a Krajowa Izba Rozliczeniowa igazgatójával (2017). <https://www.instapay.today/insight/instapay-interview-polands-kir/>

3.

Legyen szélesebb körű a nyugdíjak elektronikus folyósítása!

Amint arra a felmérések rávilágítanak, a nyugdíjasok jelentik az egyik legnagyobb készpénzhasználó réteget Magyarországon. Természetesen a készpénzhasználat visszaszorításának – ahogy az első fejezetben is említésre került – vannak nehezen áthidalható korlátai. Mindennek ellenére, azért, hogy a nyugdíjkorhatár átlépését követően ne váljanak inaktívá a korábban rendszeresen használt bankszámlák, szükséges a nyugdíjak elektronikus folyósításának ösztönzésével foglalkozni. Kutatásunkból kiderült, hogy juttatásuk elektronikus formáját különböző kedvezmények biztosítása esetén szívesebben választanák a nyugdíjasok. Ilyen ösztönző lehet például az „év végi visszatérítés”, „magasabb kamat”, vagy „díjmentes számlacsomag” létrehozása. Emellett ösztönző lehetne egy olyan szabályozási környezet kialakítása, amelyben a korábban a bankszámlájára fizetést kapó nyugdíjas számára a nyugdíjba vonulásakor, a folyósítás módjának kiválasztásakor automatikus lenne a számlára történő folyósítás, a nem elektronikus út választását pedig külön kellene kérelmeznie a friss nyugdíjasnak. Az MNB 2012-es számításai szerint, amennyiben a készpénzben kifizetett nyugdíjaknak csak a felét elektronikus útra terelnék, az állam éves szinten 3 milliárd forintot takaríthatna meg.

4.

Több kártyahasználathoz és elektronikus fizetéshez kapcsolódó élményt!

Közvélemény-kutatásunk rámutatott, hogy az állampolgárok részéről az elektronikus fizetési módok iránt még ma is létezik egyfajta általános bizalom- és tapasztalathiány. A készpénzhasználat okaként a legtöbben a megszokást említették, azaz „jobban szeretik a készpénzt”, „nem szokták meg a kártyahasználatot”, a „készpénzes fizetés már bevált”. A racionális ösztönzők ezen beidegződések felszámolására kevésbé lehetnek alkalmasak, ezért hatékonyabb lenne kreatív és új szolgáltatások által a kártyahasználattal és az elektronikus fizetési módokkal (beleértve az azonnali fizetést) kapcsolatos pozitív élmények megszerzését biztosítani. Szükséges olyan területek fejlesztése, ahol a kártyahasználattal, elektronikus ügyintézással kapcsolatos pozitív élményhez juthatunk a fizetés során. Jó példát jelenthet Debrecen elektronikus jegyrendszere, amelyet egybekötöttek a Nemzeti Egységes Kártyarendszer kialakításával, illetve a kártyahasználatban nagy előrelépést jelenthet majd a BKK elektronikus jegyrendszere is. Hasonló pozitív ösztönzők lehetnek a fesztiválokban alkalmazott prepaid kártyás fizetési megoldás is, ami a biztonságossággal és a tervezhetőséggel társítja a kártyahasználat alkalmazását. A fesztiválokban bevált fizetési rendszereket kísérleti jelleggel alkalmazni lehetne például a sűrűn látogatott turisztikai helyeken, az állatkertekben és a tömegközlekedésben. Szintén javítható az elektronikus fizetési kultúra a fizetésre is alkalmas városkártyák bevezetésével és elterjedésével, ami helyi szinten teszi vonzóvá a készpénzmentes fizetési lehetőségeket.

5.

Jöjjön létre egy megbízható védjegy a készpénzmentes vállalkozások számára!

Fontos, hogy a szolgáltatói oldal is egyre inkább készpénzmentes megoldásokban gondolkodjon. Ösztönözni kell minél több üzleti szektort az elektronikus fizetési módok lehetővé tételére. Ebbe az irányba jelentene ösztönzést, ha a szektorokhoz (pl. vendéglátás, fodrászat) közvetlenül kötődő szakmai körök hivatási követelménnyé tennék a POS-terminálok kihelyezését, vagy ha olyan szakmai szövetségek szerveződnének, amelyek létrehoznának egy államilag is támogatott „márkát”, amelynek megkülönböztető jegye az elektronikus fizetési lehetőségek lehetővé tételéhez kötődik. Jöjjön létre egy vonzó védjegy, amely a készpénzmentes fizetési módokat előtérbe helyezésén alapul! Ennek alapján a csatlakozó kereskedések akár azt is vállalhatnák, hogy többé nem fogadnak el készpénzt. Ehhez szükséges lenne az állam támogatása, a finanszírozásban és a jogszabályi háttér megteremtésében, ennek lehet közvetítő fóruma akár a Fizetési Rendszer Fórum. Állandó jelleggel létrejöhetne egy rendszeresen ülésező Gazdaságfehérítési Munkacsoport is, amely kormányzati, gazdasági és piaci szereplők számára biztosítana állandó együttműködési fórumot, vagyis egy olyan innovatív ötletelő platformot, amelyen hatékonyan megvitathatók a gazdaságfehérítés legaktuálisabb kérdései.

6.

Széles körben kell népszerűsíteni az elektronikus fizetések megbízhatóságát!

A kormányzat mellett a pénzügyi szolgáltatók és vállalkozások is részt vehetnének a kártyahasználat biztonságával kapcsolatos lakossági informálásban. A kormány pénzügyi tudatosságot fejlesztő stratégiájának részét képezi a költségtudatossághoz kötődő tudnivalókkal kapcsolatos tájékoztató kampányok. A kutatás alapján érdemes ezen belül hangsúlyos mondanivalóként említeni az elektronikus fizetések megbízhatóságát, hiszen a készpénzhasználók közel 10 százaléka „idegenkedik a bankkártyától”, „nem bízik az online átutalásban”, vagy rossz tapasztalatokról számolt be, például, hogy „elkallódott a pénze.” Érdemes lehet felhívni a figyelmet arra, hogy a nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő biztonság tovább javult az elmúlt évben, illetve a felmerülő károk túlnyomó részét a kártyakibocsátók és az elfogadó pénzforgalmi szolgáltatók viselik.²⁰ A kampány akár illeszkedhetne a fentebb említett márka üzenetébe.

7.

Támogatni kell az elektronikus gyűjtéseket!

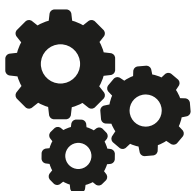
A gyűjtések és adományozások elektronikus lebonyolítása átláthatóbbá tenné az adományok felhasználását és növelné a felelősségtudatot. Erre jó példa, hogy Svédországban már a hajléktalanok is kaphatnak elektronikus úton apanázt²¹, illetve újabban Franciaországban a templomokban alkalmazzák a kártyás adományozási módot.²² Tavaly a Barclaycard egy kutatásában kimutatta, hogy a jótékonyági intézmények több mint 80 millió fontot veszítenek azáltal az Egyesült Királyságban, hogy csak készpénzes adományt fogadnak el.²³

20 MNB (2018) Fizetési Rendszer Jelentés

21 <https://www.theguardian.com/cities/2018/feb/27/card-cashless-society-homeless-contactless-payments-britain>

22 https://szemlelek.blog.hu/2018/01/25/bankkartyas_perselyezes_az_uj_divat_a_franciaknal

23 http://www.retail-systems.com/rs/Barclaycard_Charities_Contactless_Box_Trial.php

Infrastruktúra-fejlesztés

1. Legyen kötelező az elektronikus fizetési lehetőség biztosítása online pénztárgépek esetében!

Az online pénztárgépek - amint arra a második fejezetben kitértünk - jelentősen visszaszorították a rejtett gazdaságot. Köztudott azonban, hogy a jó eredmények ellenére az online összeköttetés sem biztosíték, hiszen a lehetőség adott, hogy az eladó ne üssön be minden tranzakciót a pénztárgépbe. Kutatásunkban a többség pozitívan értékelte az intézkedést, ugyanakkor tapasztalatok alapján sokan megjegyezték, hogy a rendszer „kijátszható” azáltal, ha „nem ütnek be mindent”. Az elektronikus fizetés kötelező biztosítása tovább szűkítené az adóelkerülés lehetőségét az online pénztárgépekkel ellátott üzletekben.

2. Legyen kötelező az elektronikus fizetés néhány mintaszektorokban!

Habár a kiskereskedelmi vásárlásoknál egyre gyakoribbak az elektronikus fizetések, az elektronikus fizetési lehetőség biztosítása szorosan összefügg az adott kereskedés méretével. Az²⁴ online pénztárgépek nyilvántartása szerint a kiskereskedelmi forgalom döntő többségét lefedő üzleteknek csak kevesebb, mint egyharmada rendelkezett elektronikus fizetési lehetőséggel, ugyanezek a kereskedések azonban az összeforgalom több mint kétharmadát bonyolították. Érdemes lenne a 10 és 100 millió forint közötti éves forgalommal rendelkező üzleteket jelentős részét kötelezően – és fokozatosan – felszerelni elektronikus fizetést lehetővé tevő infrastruktúrával, annak beszerelési és fenntartási költségeit pedig kedvezményekkel támogatni az állam a kereskedés méretétől függően.

A POS-terminál telepítés folytatása csak első lépést jelent a készpénzmentesítésben. Emellett egy-egy kevésbé átlátható szakmában a kártyaelfogadásra való kötelezés is indokolt lehet, mint például a taxik, javító-karbantartó szolgáltatások vagy a helyszíni bírságolások esetében. Ugyanígy a kártyaelfogadást biztosító online pénztárgépek kötelező üzembe helyezése is célszerű lehet a legszürkébb ágazatokban. Kísérleti jelleggel be lehetne vezetni kaszinókba, vagy olyan, a kereskedelem ma még nem érintett területein, ahol a használata indokolt.

3. Szükséges a POS-telepítési program célzott és stratégiai alapú folytatása!

A POS-terminálok telepítésének első köre nagy sikert aratott, az általános terjesztést követően azonban hasznos lehet a program célzott folytatása. A továbbiakban stratégiai alapon egy-egy iparágra, szektorra lehetne koncentrálni, ahol továbbra is magasabb a készpénzforgalom, vagy nagyobb a szürkegazdaság kockázata, illetve az illegális gazdálkodás lehetősége. Ilyen területek lehetnek például a nagybani piacok, az autókereskedő- és javító műhelyek, vagy a magánegészségügy intézményei.

▶ 24 MNB (2018)

Megfontolandó akár az üzleti modell váltása is! Legyen akár a kereskedő a POS-terminál, hiszen jelenleg a bankok számára a kisforgalmú helyek fenntartása ráfizetést jelent. A mostani POS programban is komoly gond, hogy fennáll a veszélye, hogy a kereskedő két év múlva visszaadja a készüléket. Ha azonban az az övé (egyszer már beruházott rá - támogatással), akkor amortizálni tudja, a szolgáltatók (és a szervizek) pedig versenyeznek érte.

Fontos lenne egyúttal a POS-terminálok és az azonnali fizetési rendszer összekötése. A készpénzmentesítő megoldások ne egymással, hanem a készpénzzel versenyezzenek! A nemzetközi példák azt mutatják, hogy az instant fizetési lehetőség nem a kártyás fizetést váltotta fel, hanem a drágább készpénzes fizetéseket szorította vissza, ezért célszerű lenne, ha a POS-kártyás fizetési lehetőség és az azonnali fizetés nem egymást kizáró lehetőségként jelenének meg a kereskedésekben.

4. A POS-termináloknál funkcionális fejlesztései is kerüljenek a figyelem középpontjába!

A POS-terminálok funkcióinak fejlesztése is megfontolandó lenne, mivel a kártyás vásárlások számos hátulütője (áfás fizetés, borralaló) kiküszöbölhetővé válhatna általa. A kutatásból kiderült, hogy a készpénzes fizetés választása mögött állhat a borralaló könnyebb kezelése, de akár az áfás számla iránti igény is. A terminálok szoftverének támogatott fejlesztése a kényelmi funkció révén ösztönző támogatást jelenthet a kártyahasználat irányába.

Az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában már alkalmazott ún. cashback-funkció alkalmazása összeköthetné a kártyahasználati élményt a készpénzhez jutással. A cashback lényege, hogy elektronikus fizetés esetén a vevő a vételárnál magasabb összeget fizet, és a visszajáró révén készpénzhez jut. Így gyakorlatilag egy díjmentes készpénzfelvétel történne, illetve megspórolhatóvá válna az időköltés az ATM-kereséssel. A kereskedések számára is hasznos lehetne a modell, ugyanis az üzletben tárolt készpénzállományt segítene átkonvertálni számlapénzzé, és ennek arányában mentesítene a készpénzkezelési költségek alól. A cashback-funkció segítene a kártyahasználati kultúra elmélyítésében, hiszen a fogyasztók kevésbé lennének érdekeltek az egyszeri nagy értékű készpénzfelvételben, ha az igényeikhez jobban igazodó készpénz-mennyiséghez jutásuk egy elektronikus vásárlás során is megoldható lenne. Érdemes lehet az érintéses kártyák használatának is további támogatása az állam részéről. A készpénzhasználattal járó társadalmi költségek jelentős része ugyanis a készpénzállomány karbantartásából fakad és a leggyakrabban a kisebb értékű papírpénzeket kell cserélni, amelyek átlagosan két-három évig vannak használatban. Éppen ezért a kisértékű fizetések elektronikusává tétele is a társadalmi költséghatékonyság javítása felé való elmozdulást jelentene. A jegybank adatai szerint a kártyás vásárlások döntő része 50 ezer forint alatti értékű.²⁵ Ezeknél a kisértékű fizetéseknél pedig a kényelmes és gyors, érintéses fizetés a legjellemzőbb.

5.**Egyesítsük az online számlázási rendszert és az elektronikus számlázási gyakorlatot!**

Az utóbbi időben egyre elterjedtebbé vált az elektronikus számlázás gyakorlata. A B2B ügyletekben jelentős infrastrukturális fejlesztést jelentene, ha egyszerűsítene a számlázás rendszerét. Erre adna módot például, ha az online számlázás nyáron bevezetett rendszerét összekötnék az elektronikus számlázás gyakorlatával. Az online számlázás rendszeréből kinyerhetőnek és tovább küldhetőnek kellene lennie egy pdf számlának, ugyanis az elektronikus számlázás és a teljesítés kéz a kézben járnak. Egy már meglevő, és amúgy is kötelezően igénybe veendő infrastruktúra további fejlesztése pozitívan érintené a kisvállalkozások digitális kultúráját is.

6.**Innovatív szolgáltatási láncokat szükséges létrehozni az infrastrukturális fejlesztésekhez kapcsolódóan!**

Az infrastruktúra-fejlesztés fontos, de önmagában nem elégséges módja a készpénzmentesítésnek. A technika és a kényelem akkor válhat vonzóvá, ha jól működő szolgáltatások is épülnek az újításokra. Ennek érdekében szolgáltatási láncokat kell létrehozni és támogatni annak érdekében, hogy az infrastrukturális fejlesztések kellő módon kihasználásra kerüljenek. Erre jó példa az elektronikus parkolás vagy éppen a MÁV elektronikus jegyrendszerének sikere. Új szolgáltatási láncok kiépítésére ad majd lehetőséget az azonnali fizetési rendszer is. A nyílt platform lehetőséget ad különböző fejlesztések kivitelezésére, amelyek számára fontos lesz a megfelelő árazás és az állami támogatás. Ezek a szolgáltatások gyakran országhatárokon átívelők, így például a visegrádi országok gazdasági szereplői közötti együttműködéssel is szorosabbra fűzhető általuk.

7.**Terminálokat a futároknak!**

Az online vásárlás nem jelenti automatikusan az elektronikus fizetési mód választását. Az e-kereskedelemből származó fizetések továbbra is kis részét adják a teljes bankkártyás forgalomnak.²⁶ Terjednek az online fizetési megoldások is, ugyanakkor az online vásárlások során még mindig a készpénzes fizetés a legmeghatározóbb, az online vásárlások 58 százalékát így bonyolították Magyarországon 2017-ben.²⁷ Az elektronikus fizetési lehetőségek kötelezővé tétele tovább növelhetné ennek részarányát, akár a futárszolgálatok kártyaelfogadásra való kötelezésével.

²⁶ MNB (2018)

²⁷ <https://gkidigital.hu/2018/02/21/online-kiskereskedelem-2018/>

Állami szabályozás

1. Csökkenjen 500 ezer forintra a készpénzes fizetésre vonatkozó értékhatár a vállalkozások közötti ügyletekben!

A készpénzes fizetések nagy volumene nagyméretű szürkegazdaságot feltételez. Lengyelországban a vállalatok közötti készpénzes tranzakció értékhatára nagyjából 1 millió forint. Belgiumban, Németországban és Máltán további szigorításokat fontolgatnak²⁸. A korlátozás kiterjesztését itthon is fontolóra lehetne venni, ugyanakkor sokak üzleti érdekét sértheti az intézkedés, ezért a jelenlegi 1,5 milliőről 500 ezer forintra való csökkentés során célszerű lehet a fokozatosság elvét szem előtt tartani.

2. A „malacperselyek” visszaszorítása érdekében legyen készpénzfizetési korlát a fogyasztó és vállalkozás közötti ügyletekben is!

Az MNB tanulmánya szerint Magyarországon a kártyás fizetési szokásokra jellemző, hogy nagyjából 30 ezer forintig növekszik a kártyahasználat, azt követően azonban újra a készpénzes fizetési szokások dominálnak.²⁹ A jegybank feltételezése szerint a háztartásoknál jelentős megtakarítások vannak készpénzben, amelyet a nagyobb értékű vásárlásoknál használnak fel. Szlovákiában nemcsak a vállalkozások közötti tranzakciók esetében, de a fogyasztó-vállalat közötti fizetéseknél is létezik limit, ami nagyjából megfelel a jelenlegi vállalkozások közötti ügyletekre érvényes³⁰ korlátozás szintjének. Szlovákiában nagyjából 1,5 millió forintnak, Belgiumban és Olaszországban 900 ezer forintnak megfelelő összegről van szó, Magyarországon is érdemes lenne megfontolni a vállalkozás és fogyasztó közötti tranzakciók³¹ esetén a korlátozást annak érdekében, hogy csökkenjen az adókerülés kockázata.

3. A jövedéki termékek mintájára kerüljön kizárásra a készpénz használata egyes műszaki árucikkek és építőipari alapanyagok beszerzése esetén!

A vendéglátó ágazat kifehérítését célzó, a jövedéki termékekre vonatkozó készpénzfizetést tiltó szabályozás értelmében a jövedéki kiskereskedők nem szerezhethetnek be jövedékiengedélyes kereskedőktől többek között dohánygyártmányokat, alkoholtermékeket és köztes alkoholtermékeket készpénz ellenében. Érdemes lenne újabb termékcsoportokra is kiterjeszteni ezt a gyakorlatot, hogy újabb szektorok váljanak átláthatóbbá. Ilyen célterületek lehetnének a műszaki árucikkek, ezen belül az autóalkatrészek bizonyos csoportjai (pl. utángyártott autóalkatrészek), az építőipari alapanyagok, a magánegészségügy, vendéglátás, élelmiszerláncok, ékszerkereskedések (arany piac).

²⁸ Centre for European Policy Studies (2017) Study on an EU initiative for a restriction on payments in cash. Client: European Commission. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/final_report_study_on_an_eu_initiative_ecorys_180206.pdf

²⁹ Uo.

³⁰ B2B ügyletek.

³¹ C2B ügyletek.

4.

Adókedvezmények által is legyen ösztönözve az elektronikus vásárlás!

A sikeresnek mondható terminál-beszerzési program mellett szükség lenne egy használatra ösztönző mechanizmus kialakítására is. Egyre több helyen adódik lehetőség elektronikus fizetésre, azonban nem minden esetben választjuk ezt a fizetési módot, különösen jellemző ez a magas értékű tranzakcióknál. Érdemes lenne adókedvezmény-rendszert létrehozni, amelynek kedvezményezettjei a fogyasztók és kereskedők lennének, akik között az elektronikus fizetés útján (ami a jövőben lehet akár azonnali átutalás is) teljesített tranzakció megtörtént. Görögországban sikeresen vetették be ezt az ösztönzési módot, a tradicionálisan készpénzhasználó társadalomban jelentősen megugrott a kártyahasználat szintje, miután meghatározták, hogy jövedelmük mekkora részét kell elektronikusan elkölteniük, ha jogosultak szeretnének lenni az adókedvezményre.

5.

Kedvezményes ösztönzőket az állam felé irányuló elektronikus befizetések esetén!

A Pénzügyminisztérium és az MNB Készpénzmentesítési Munkacsoportjának 2018 második felére vonatkozó elképzelése, hogy az elektronikus fizetés lehetőségét minden állami intézménynél megteremtsék. Valóban időszerű lenne, ha a magyar állam minden szervénél lehetőség lenne a befizetéseket elektronikusan úton, kártyával vagy átutalással intézni. Célszerű lehet akár itt is kedvezménnyel támogatni az elektronikus tranzakciókat, például egy közúti bírság esetében, ahol a bírságoló hatósági személy már rendelkezne ehhez szükséges terminállal. Ennek a lehetőségeit is tovább bővítheti majd jövő évtől az azonnali fizetési rendszer.

6.

Kedvezményes ösztönzők szükségesek a sárga csekkek elektronikus úton történő rendezése érdekében is!

Habár jelentős előrelépés történt a rezsiszámlák elektronikus úton való kiegyenlítése terén, ez az arány a számlafizetések becsült éves összegének 23,5 százalékáról 43,9 százalékára emelkedett 2012 és 2017 között. Azonban a magyar adatok még mindig elmaradnak az uniós 70 százalékos aránytól.³²A javulás nagyrészt a posta új elektronikus megoldásainak köszönhető, ugyanakkor a sárga csekkek készpénzes fizetési gyakorlata még mindig nagyon elterjedt. A felmérések tanúsága szerint az esedékes szolgáltatások készpénzes kifizetése mellett szóló érv például, hogy az állampolgárok költséghatékonynak gondolják azt: „nincs túlfizetés”, „nem vonnak le belőle”, „nem kell kártyadíjat fizetni”, „nincs plusz költsége”. A fizetési mód kiválasztásakor fontos szempont tehát a költségérzet, ezért fontos lenne állami szabályozás segítségével kedvezményhez juttatni az elektronikus fizetést választókat. Az azonnali átutalás „fizetési kérelem” megoldása szintén alkalmas a sárga csekk kiszorítására, ugyanakkor ehhez arra is szükség lenne, hogy a szolgáltatóknak is módjuk legyen támogatni a korszerű fizetési módot. Ha a fizetési kérelem díját a szolgáltatók vállalják, a készpénzes sárga csekkel szemben az elektronikus fizetési megoldások népszerűbbé válhatnak.

▶ 32 MNB (2018)

7.

Szűnjön meg a tranzakciós illeték lakossági számláknál, a vállalatoknak pedig forgalom arányában legyen visszaigényelhető a tranzakciós illeték, részben vagy egészben!

A tranzakciós illeték 2013-as bevezetése óta több mint duplájára nőtt a magyarországi készpénzállomány. Ebben többek között szerepet játszik, hogy nőtték az átutalásokhoz kötődő költségek. Fontos lenne ugyanakkor, hogy a kisebb társadalmi költséget generáló fizetési módok méltányosabb árazást kapjanak. Jelenleg a készpénzfelvétel összesen 150 ezer forintig, havonta két alkalommal ingyenes, ugyanakkor minden átutalás után – jövő évtől már csak a 20 ezer forint felettieknél – tranzakciós illetéket kell fizetni. Bár az átutalások értéke GDP-arányosan folyamatosan növekszik, és e téren Európa legfejlettebb harmadába tartozunk, a készpénz visszaszorítása érdekében lehetővé kellene tenni a tranzakciós illeték forgalomarányú visszaigénylését, de megfontolható lenne akár ezen közteher teljes eltörlése is. Ez a jól kommunikálható intézkedés nagymértékben támogatná az azonnali átutalások hazai elterjedését, ugyanakkor a költségvetési bevételeket csak mérsékelten érintené. Amennyiben a költségvetés helyzete a lakossági átutalások tranzakciós illetékének teljes kivezetését nem teszi lehetővé, akkor megfontolandó az illetékterhek átstrukturálása úgy, hogy annak alapját ne az átutalási tranzakciók, hanem a fizetési számlák jelentsék. További lehetőséget jelenthet, ha a bankok a tranzakciós illetékfizetési kötelezettségüket csökkenthetik pénzforgalmi fejlesztési költségeik leírásával. Ez az összeg akár a kártyaelfogadó eszközök kedvezményes telepítésére, a kártyahasználatot ösztönző kampányok finanszírozására, vagy az új, ügyfélélményt jelentő kártyás megoldások (fentebb említett példák, pl. prepaid megoldások) kidolgozására válna hasznosíthatóvá.

Fotó: MTI

A Nézőpont Intézet 2016-ban azért hozta létre Gazdaságfehérítési Kerekasztalát, hogy a gazdaságfehérítés különböző aspektusait elemezze, valamint javaslatokat vessen fel annak előmozdítása érdekében. Az Intézet 2018-ban ismét összehívta a Kerekasztalt, melynek középpontjában a gazdaságfehérítés témakörén belül a készpénzmentesítés kérdései álltak. A beszélgetésben részt vett Hornung Ágnes (államtitkár, Pénzügyminisztérium), Bartha Lajos (ügyvezető igazgató, Magyar Nemzeti Bank), Czinege Attila (szakfőigazgató, Nemzeti Adó- és Vámhivatal), Ladányi Zoltán (vezetőközgazdász, Magyar Bankszövetség) és Martinovic Boris (Mastercard). A fentebbi résztvevőkön túl szakértői mélyinterjú során megismertük többek között Balogh László, a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkárának, Veres Mihály, a Nemzeti Mobilfizetési Zrt. vezérigazgatójának, Kiss Ede, a Visa Europe Magyarországi vezetőjének szakmai véleményét.

Továbbá a Gazdaságfehérítési Kerekasztal keretén belül 2018. július 19. és augusztus 2. között készült egy közvélemény-kutatás is a fizetési szokásokkal kapcsolatban, amelynek eredményeit augusztusban és szeptemberben több részben publikáltuk.

A javaslatcsomagban megfogalmazott gondolatok a Nézőpont Intézet álláspontját tükrözik. Az egyes partnerintézmények és interjúalanyok véleménye bizonyos javaslatok esetében eltérő lehet.

1054-Budapest,
Alkotmány utca
15. fsz. 1/a.

+36 20 225 30 20

info@nezopointintezet.hu

www.nezopointintezet.hu

www.facebook.com/
nezopointintezet